

Ryzyko Dysleksji i jego symptomy

Termin **ryzyko dysleksji** stosuje się wobec dzieci w wieku poniemowlęcym i przedszkolnym u których zauważyć można wybiórcze zaburzenia w rozwoju psychoruchowym, mogące wskazywać na wystąpienie w przyszłości specyficznych trudności w czytaniu i pisaniu. Termin ten stosuje się również w stosunku do dzieci klasy 0 i pierwszej, które na starcie swojej kariery szkolnej napotykają na istotne problemy w nauce, pomimo kształtującej się w normie inteligencji, prawidłowo funkcjonujących narządów zmysłu oraz adekwatnej opieki dydaktyczno- wychowawczej zarówno w szkole jak i w domu.

Dzieckiem ryzyka dysleksji jest dziecko pochodzące z nieprawidłowo przebiegającej ciąży, skomplikowanego porodu, pochodzące z rodziny obciążonej dysleksją rozwojową, opóźnieniem rozwoju mowy, oburęcznością i leworęcznością. Dzieci te powinny mieć zapewnioną możliwość korzystania z pomocy specjalistycznej, która pomorze im nadrobić opóźnienia rozwojowe jeszcze przed podjęciem nauki, zanim doświadczą pierwszych szkolnych niepowodzeń. Skuteczność działań interwencyjnych uwarunkowana jest tym, jak szybko problem zostanie zidentyfikowany i jak szybko podjęte zostaną stosowne działania przez specjalistów pod opieką których dziecko pozostaje oraz przez jego rodziców. **Dziecko ryzyka dysleksji nie musi stać się dzieckiem dyslektycznym.** Wszystko zależy od wczesnego rozpoznania i szybkiej reakcji na indywidualne potrzeby dziecka.

Wystąpienie dysleksji rozwojowej zapowiada dysharmonijny rozwój psychomotoryczny w postaci parcjalnego lub fragmentarycznego opóźnienia rozwoju funkcji poznawczych (językowych, słuchowych, wzrokowych i ruchowych). Symptomy ryzyka dysleksji, można dostrzec w kolejnych etapach rozwoju dziecka.

SYMPTOMY RYZYKA DYSLEKSJI

Wiek niemowlęcy (0 – pierwszy rok życia)

Motoryka mała- opóźniony lub nietypowy rozwój ruchowy. Dzieci nie raczkują, gorzej utrzymują równowagę w postawie siedzącej i stojącej. Dzieci przejawiają minimalne dysfunkcje neurologiczne, jak obniżony tonus mięśniowy, utrzymujące się pierwotne odruchy wrodzone, które powinny zaniknąć do pierwszego roku życia.

Wiek poniemowlęcy (2-3 lata)

Motoryka duża- opóźniony rozwój ruchowy. Dzieci mają trudności z utrzymaniem równowagi, automatyzacją chodu. Później zaczynają chodzić, biegać.

Motoryka mała- opóźniony rozwój motoryki rąk. Dzieci są mało zręczne manualnie, nieporadne w samoobsłudze (np. myjąc ręce, ubierając się, jedząc łyżką, zapinając guziki), a także mało sprawne w zabawach manipulacyjnych (np. budowanie z klocków)

Funkcje wzrokowe, koordynacja wzrokowo – ruchowa – opóźniony rozwój grafomotoryczny. Dzieci nie próbują same rysować, w wieku 2 lat nie naśladują rysowania linii, w wieku 2 lat 6 miesięcy nie potrafią naśladować kierunku poziomego i pionowego linii, w wieku 3 lat nie umieją narysować koła;

Funkcje słuchowo – językowe - opóźnienie rozwoju mowy. Dzieci później wypowiadają pierwsze słowa (w pierwszym roku życia), w drugim roku powinny posługiwać się zdaniami prostymi, a w trzecim złożonymi.

Wiek przedszkolny (3 – 5 lata)

Motoryka duża – niska sprawność ruchowa w zakresie ruchów całego ciała, która objawia się tym, że dziecko:

- słabo biega,
- ma kłopoty z utrzymaniem równowagi, np. podczas chodzenia po linii krawężnika,
- z trudem uczy się jeździć na rowerku trzykołowym, hulajnodze,
- jest niezdarne w ruchach, źle funkcjonuje w zabawach ruchowych;

Motoryka mała – słaba sprawność ruchowa rąk, której symptomami są:

- trudności i niechęć do wykonywania czynności samoobsługowych, np. zapinania małych guzików, sznurowania butów, zabaw manipulacyjnych, takich jak nawlekanie koralików.

Koordinacja wzrokowo ruchowa, w zakresie której zaburzenia objawiają się:

- trudności z budowaniem z klocków,
- niechęcią dziecka do rysowania, wykonywaniem bardzo uproszczonych rysunków,
- nieprawidłowy sposób trzymania ołówka w palcach (nieprawidłowy chwyt) – dziecko rysując za mocno lub za słabo go przyciska,
- brakiem umiejętności rysowania koła – w wieku 3 lat, kwadratu, krzyża – w wieku 4 lat, trójkąta i kwadratu opartego na kącie – w wieku 5 lat;

Funkcje wzrokowe – zaburzenia w rozwoju objawiają się:

- nieporadnością w rysowaniu (rysunki bogate treściowo, lecz prymitywne w formie),
- trudności w składaniu według wzoru obrazków pociętych na części, puzzli, wykonywaniu układanek, mozaiki;

Funkcje językowe – zaburzenia w rozwoju stają się widoczne poprzez:

- opóźniony rozwój mowy,
- nieprawidłową artykulację wielu głosek,
- jako trudności z wypowiedzianiem nawet niezbyt złożonych wyrazów (częste przekręcanie wyrazów), wydłużony okres posługiwania się neologizmami,
- trudności z rozpoznawaniem i tworzeniem rymów i aliteracji
- trudności z zapamiętywaniem i przypominaniem nazw (szczególnie sekwencji nazw, takich jak pory dnia, nazwy posiłków),
- trudności z zapamiętywaniem krótkich wierszyków i piosenek,
- trudności z budowaniem wypowiedzi, używanie głównie równoważników zdań i zdań prostych, mały zasób słownictwa;

Lateralizacja – opóźniony rozwój

- brak przejawów preferencji jednej ręki.

Orientacja w schemacie ciała i przestrzeni, czyli opóźnienie orientacji

- z końcem wieku przedszkolnego dziecko nie umie wskazać prawej ręki (myli się).

Klasa 0 (6 – 7 lat)

Objawy jak wyżej, oraz:

Motoryka duża – obniżona sprawność ruchowa, która objawia się tym, że dziecko:

- słabo biega, skacze,
- ma trudności z wykonywaniem ćwiczeń równoważnych, takich jak chodzenie po linii, stanie na jednej nodze,
- ma trudności z uczeniem się jazdy na nartach, łyżwach, rowerze, hulajnodze;

Motoryka mała – mała sprawność manualna, dla której charakterystyczne są:

- trudności z wykonywaniem precyzyjnych ruchów w zakresie samoobsługi, np. z zawiązywaniem sznurowadeł na kokardkę, używaniem widelca, nożyczek,
- trudności z opanowaniem prawidłowych nawyków ruchowych podczas rysowania i pisania, np. dziecko pomimo wielu ćwiczeń niewłaściwie trzyma ołówek w palcach, w niewłaściwym kierunku kreśli linie pionowe (od dołu do góry) i poziome (od prawej do lewej);

Koordinacja wzrokowo ruchowa – zaburzenia objawiają się:

- trudnościami z rzucaniem i chwytaniem piłki,
- tym, że dziecko źle trzyma ołówek w palcach (nieprawidłowy chwyt), ma trudności z rysowaniem szlaczków, odtwarzaniem złożonych figur geometrycznych (np. rysowaniem rombu w wieku 6–7 lat);

Funkcje językowe – zaburzenia objawiają się jako:

- wadliwa wymowa, przekręcanie trudnych wyrazów (przestawianie głosek i sylab, asymilacje głosek, np. sosa lub szosza),
- błędy w budowaniu wypowiedzi, błędy gramatyczne,
- trudności z poprawnym używaniem wyrażenia przyimkowych wyrażających stosunki przestrzenne: nad – pod, za – przed, wewnątrz – na zewnątrz,
- trudności z różnicowaniem podobnych głosek (np. z s, b p, k g) w porównywanych słowach typu: kosa – koza lub tzw. sztucznych: resa – Reza,
- mylenie nazw zbliżonych fonetycznie,
- trudności z dokonywaniem operacji (analizy, syntezy, opuszczania, dodawania, zastępowania, przestawiania) na częściach fonologicznych (logotomach, sylabach, głosekach) w takich zadaniach, jak wydzielenie sylab i głosek ze słów,
- ich syntetyzowaniem (zaburzenia analizy i syntezy głoskowej i sylabowej), analizowaniem struktury fonologicznej słów (np. w poleceniach typu odszukaj słowa ukryte w nazwie „lewkonია”, o czym myślę: Baba ..aga, co to znaczy „karwony Czepurek”), rozpoznawaniem i tworzeniem rymów i aliteracji (np. w poleceniach typu: wymyśl rym do słowa „mama”, które słowa się rymują: „Tomek – Adam –

domek” a które słowo brzmi inaczej; które brzmią podobnie „kolejka – pociąg – kolega”),

- trudności z zapamiętywaniem wiersza, piosenki, więcej niż jednego polecenia w tym samym czasie,
- trudność z zapamiętywaniem nazw,
- trudność z zapamiętywaniem materiału uszeregowanego w serie i sekwencje, takiego jak nazwy dni tygodnia, pór roku, kolejnych posiłków, sekwencji czasowej: wczoraj – dziś – jutro i sekwencji cyfr: szeregów 4–cyfrowych;

Funkcje wzrokowe – zaburzenia, które można dostrzec, gdy dziecko ma:

- trudności z wyróżnianiem elementów z całości, a także z ich syntetyzowaniem w całość, np. podczas budowania według wzoru konstrukcji z klocków lego, układania mozaiki, trudności z wyodrębnianiem szczegółów różniących dwa obrazki,
- trudności z odróżnianiem kształtów podobnych (np. figur geometrycznych, liter m–n, l–t–ł) lub identycznych, lecz inaczej położonych w przestrzeni (np. liter p–g–b–d);

Lateralizacja – opóźnienie rozwoju lateralizacji – obserwujemy brak ustalenia ręki dominującej; dziecko nadal jest oburęczne i obuoczne;

Orientacja w schemacie ciała i przestrzeni – opóźnienie rozwoju orientacji w schemacie ciała i przestrzeni, które objawia się tym, że dziecko:

- ma trudności ze wskazaniem na sobie części ciała, gdy określa terminami : prawe – lewe (np. prawa i lewa ręka, noga, ucho);
- nie umie określić kierunku na prawo i na lewo od siebie (np. droga na prawo, drzwi na lewo);

Orientacja w czasie – zaburzenia dotyczące trudności z określaniem pory roku, dnia (rano, wieczór noc);

Czytanie – nasilone trudności w nauce czytania, dla których charakterystyczne jest to, że dziecko:

- np. czyta bardzo wolno,
- głównie głoskuje i nie zawsze dokonuje poprawnej wtórnej syntezy,
- przekręca wyrazy,
- nie rozumie przeczytanego zdania;

Pierwsze próby pisania – można zaobserwować, że dziecko:

- często pisze litery i cyfry zwierniadłanie,
- odwzorowuje wyrazy, zapisując je od strony prawej do lewej.

Wiek szkolny (klasa I – III)

Motoryka duża – czyli mała sprawność ruchowa całego ciała, która objawia się tym, że dziecko:

- ma trudności z opanowaniem jazdy na hulajnodze, dwukołowym rowerze, wrotkach, łyżwach, nartach,
- niechętnie uczestniczy w zabawach ruchowych i lekcjach w-f ponieważ ma trudności z wykonywaniem niektórych ćwiczeń, np. układów gimnastycznych;

Motoryka mała, czyli obniżona sprawność ruchowa rąk – zauważamy, że dziecko:

- nie opanowało w pełni czynności samoobsługowych związanych z ubieraniem się, myciem i jedzeniem (nożem i widelcem);

Koordinacja wzrokowo ruchowa – zaburzenia objawiają się:

- trudnościami z rzucaniem do celu i chwytaniem,
- niechęć do rysowania i pisania,
- poprzez sposób trzymania ołówka/długopisu – dziecko zbyt mocno przyciska ołówek/długopis, przez co ręka szybko się męczy,
- trudnościami z rysowaniem szlaczków w liniaturze zeszytu, odtwarzaniem złożonych figur geometrycznych,
- poprzez niski poziom graficzny rysunków i pisma – dziecko „brzydko” rysuje (poziom wykonania – nieadekwatny do wieku życia) i niestarannie pisze (nie mieści się w liniaturze, zagina „ośle uszy” na rogach kartek zeszytu, pisze wolno);

Funkcje wzrokowe – objawy zaburzeń to:

- trudności z wyróżnianiem elementów z całości i/lub z ich syntetyzowaniem w całość, np. podczas budowania według wzoru konstrukcji z klocków, układania mozaiki,
- trudności z wyodrębnianiem szczegółów różniących dwa obrazki,
- trudności z odróżnianiem kształtów podobnych (np. liter m–n, l–t–ł) lub identycznych, lecz inaczej położonych w przestrzeni (np. liter p–g–b–d);

Funkcje językowe – objawy zaburzeń to:

- wadliwa wymowa,
- przekręcanie złożonych wyrazów (przestawianie głosek i sylab, asymilacje głosek, np. sosa lub szosza),
- używanie sformułowań niepoprawnych pod względem gramatycznym: trudności z poprawnym używaniem wyrażen przyimkowych, sformułowań wyrażających stosunki przestrzenne: nad – pod, za – przed, wewnątrz – na zewnątrz;
- trudności z pamięcią fonologiczną, sekwencyjną czyli trudności dotyczące zapamiętywania sekwencji nazw, np. nazw dni tygodnia, pór roku, nazw kolejnych posiłków, sekwencji czasowej: wczoraj – dziś – jutro i sekwencji cyfr: szeregów 5–cyfrowych: wierszy, piosenek, więcej niż jednego polecenia w tym samym czasie, powtarzaniem z pamięci szeregu słów,
- trudności z szybkim wymienieniem nazw, np. wszystkich znanych owoców, szeregu słów,
- wolne tempo nazywania szeregu prostych obrazków,
- trudności z nazywaniem i zapamiętywaniem liter alfabetu, cyfr, powtarzaniem z pamięci szeregu słów oraz szeregów cyfrowych (złożonych z pięciu cyfr),
- trudności z zapamiętaniem tabliczki mnożenia;

Lateralizacja – utrzymywanie się oburęczności lub obuoczości;

Orientacja w schemacie ciała i przestrzeni – przejawy zaburzeń to:

- trudność z jednoczesnym wskazaniem na sobie części ciała, i określaniem ich terminami : prawe – lewe np. odróżnianiem prawej i lewej ręki, strony ciała,
- trudności z określaniem położenia przedmiotów względem siebie, np. droga na prawo, zaś drzwi na lewo,
- pisanie liter i cyfr zwierciadlanie i/lub zapisywanie wyrazów od prawej do lewej strony;

Czytanie – nasilone trudności w nauce czytania, które można dostrzec, jeżeli dziecko:

- bardzo wolno czyta – prymitywna techniki (głoskowanie lub sylabizowanie z wtórną syntezą słowa), ale mało błędów,
- bardzo szybko czyta, lecz popełnia przy tym wiele błędów – wynikają one z tego, że dziecko domyśla się treści na podstawie kontekstu,
- niewłaściwie i słabo rozumie przeczytany tekst;

Pisanie – trudności z opanowaniem poprawnej pisowni związane z opóźnieniem rozwoju spostrzegania wzrokowego i pamięci wzrokowej to:

- trudność z zapamiętaniem kształtu rzadziej występujących liter o skomplikowanej strukturze (np. wielkie litery pisane: F, H, L, G),
- mylenie liter podobnych pod względem kształtu, np. l–t–ł, m–n,
- mylenie liter identycznych, lecz inaczej położonych w przestrzeni: p–b–d–g,
- popełnianie błędów podczas przepisywania tekstów;

Pisanie – trudności z opanowaniem poprawnej pisowni wynikające z opóźnienia rozwoju fonologicznego aspektu funkcji językowych spostrzegania słuchowego dźwięków mowy) i pamięci fonologicznej objawiają się:

- myleniem liter odpowiadających głoskom podobnym fonetycznie (np. głoski z–s, w–f, d–t, k–g),
- trudnościami z zapisywaniem zmiękczeń, myleniem głosek i–j, głosek nosowych a–om, ę–en,
- nagminnym opuszczaniem, dodawaniem przestawianiem, podwajaniem liter, sylab i wyrazów ,
- pisanem wyrazów bezsensownych (np. pijka zamiast bajka),
- nasilonymi trudnościami podczas pisania ze słuchu (dyktanda).

Orientacja w czasie – przejawy zaburzeń to:

- trudności z określaniem pory roku, dnia, czasu na zegarze;

Do rozpoznania ryzyka dysleksji nie wystarczy występowanie jednego objawu. Im więcej takich symptomów obserwujemy u dziecka tym bardziej jest prawdopodobne, że jest ono zagrożone dysleksją. Jeżeli wymienione symptomy w połączeniu z trudnościami w czytaniu i pisaniu utrzymują się u dziecka pomimo adekwatnej pomocy udzielonej w środowisku rodzinnym oraz odpowiedniej pracy nauczyciela, **wskazane jest przeprowadzenia badania**

diagnostycznego w poradni psychologiczno- pedagogicznej w celu stwierdzenia przyczyn występujących nieprawidłowości.

Opracowała Małgorzata Polińska na podstawie: Bogdanowicz M. *Ryzyko dysleksji*, Gdańsk 2008
wydawnictwo Harmonia.